

Jitka KOHOUTOVÁ, *Býti ženou. Sofie Podlipská v síti rodinných a genderových vztahů*.
Disertační práce, katedra historie, Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci,
Olomouc 2021, vedoucí práce doc. Mgr. Radmila Švaříčková Slabáková, Ph.D., 265 s.

Autorka se ujala tématu „Býti ženou“, které je v posledních desetiletích jak v zahraniční, tak v domácí historiografii rozvíjeno v teoretické rovině i na konkrétních příkladech.

Osudy a práce Sofie Podlipské také nebyly v posledních letech opomíjeny, jak sama Jitka Kohoutová ve své práci (a v soupisu literatury) uvádí. I když osobnost Sofie Podlipské stála dlouhou dobu „ve stínu“ své literárně slavnější sestry Karoliny Světlé, současný důraz na výzkum ego-dokumentů, na studium identit a sebereflexe, na hledání zrodu a formování genderových vztahů „objevil“ díky bohatě dochovaným egodokumentům Sofii Podlipskou, narozenou jako Žofie Rottová (jen na okraj připomínám, že by autorka nemusela psát o „Sofii Podlipské“ v době, kdy byla právě „jen“ „Žofií Rottovou“).

Narodila se do solidně zajištěné pražské měšťanské rodiny, ve věku 25 let se provdala (manželství trvalo pouze 9 let), děti se jí staly „oučely života“. Po ovdovění musela splácet manžellovy dluhy, musela se stěhovat, odprodat část nábytku, vydělávala si literární prací, působila v ženském hnutí atd. atd.

Jitka Kohoutová představuje ve své podrobně členěné práci Podlipskou v celé řadě rolí: dcery, sestry, manželky, vdovy, matky i tchyně. Klade důraz na utváření zemské i národní identity (v celé širší rodině), na osobní reflexi vlastního místa ve společnosti, na motivace jednání, na význam vzdělání dívek (i s analýzou nejednotných názorů zejména prarodičů sester Rottových), na důraz na ženskou životní zkušenost. Upozorňuje také na vnitřní ukázněnost Žofie (ze dne 16. září 1856 „neprojev své přání, nebude tě pak mrzet, když si ho nevšimnou“), na její krédo: být silná, rozumná, vážená, zbavit se vášní i malicherností, dělat ostatním radost a potěšení.

Kohoutová poukazuje také na samozřejmost více přijímaných a prožívaných identit, jejich mnohohrstevnatost. Ukazuje na konkrétním rodinném příkladu dvou si blízkých sester Žofie a Johanny rozdíl v citovém vztahu např. k babičce či ke kraji „svého srdce“. Zatímco Sofie Podlipská měla blízko k Obořišti na Příbramsku, odkud pocházela její babička, Světlé učarovalo Podještědí. Zatímco vztah sester je podrobně dokumentován a prokreslen v mnoha situacích, pro vztah s mladším bratrem Jindřichem se prameny nedochovaly v takové šíři.

Jejich vztahy jsou proto představeny až v pozdějším období, kdy Jindřich jako „hlava“ rodiny po smrti otce je také správcem a „distributorem“ rodinného dědictví.

Jitka Kohoutová se pozastavila také u vztahu k „domovu“. Sofie Podlipská se sestrou vyrůstaly v Poštovské ulici, dům, jeho okolí, ale i blízká Vltava se staly symbolem jejich domova – pevných rodinných vazeb, důvěrnosti, útulnosti, kontinuity, každodenních i nedělních rituálů. Autorka nerozebírá ve své práci záslužně tolik dobové normy chování, ale spíše poukazuje na to, jak byly žity v konkrétním (několikageneračním) rodinném prostředí Rottových, s nimiž v době žili i rodiče matky Rottové. Dokumentuje, jak byly prožívány dny sváteční, nejen Vánoce či Velikonoce, ale pro Prahu tehdejší doby také mimořádně významný svatojánský svátek (Johanna byla pojmenována právě po sv. Janu Nepomuckém, Žofie se narodila v předvečer tohoto svátku a „přinesla“ si s narozením i jméno). Jitka Kohoutová také popsala, že navzdory dobovým konvencím se ani jedna ze sester nezúčastnila pohřbu ctěného otce, Sofie dělala společnost matce, která se necítila tak silná, aby se mohla obřadu zúčastnit, a proto se procházely Prahou, Světlá se pak nevrátila z Podještědí.

S ohledem na již existující práce, které analyzovaly působení Sofie Podlipské jako spisovatelky a vychovatelky, se autorka soustředila na soukromé aspekty jejího života: nabízí tedy průhled do nitra dívky a později mladé ženy i ženy stárnoucí, do jejího prožívání zásadních životních zlomů i přechodových rituálů. Podrobně se věnovala tomu, jak Podlipská prožívala mateřství, které vnímala jako primární úkol ženy, jako samu podstatu ženské přirozenosti, mateřská láska podle ní končí teprve smrtí matky. Věnovala dětem čas i péči, dávala důraz na jejich samostatný vývoj a svobodu, na jejich fyzickou aktivitu, hledala u dětí talent, chválila je za jejich pokroky, podporovala jejich vzdělání (i jazykové). Trýznily ji i starosti, zda dělá dost. Byla navíc i terčem kritiky i od své rodiny, že děti nevychovává „tradičně“, tedy např. fyzickými tresty. Později, po provalené nevěře své dcery, byla sama terčem kritiky jako ta, kdo dceru špatně chovala. Ani tehdy dceru nezavrhl, ale usilovala o to, aby se rodina udržela. I v tomto případě převážila její touha po harmonii, po smíření.

Stěžejní pramennou základnu práce tvoří proto logicky ego-dokumenty. Vlastní vzpomínky či korespondence Podlipské je tu také doplňována vzpomínkami a postřehy z korespondence její sestry Karoliny Světlé a vnučky Evy Vrchlické, ale i Elišky Krásnohorské i dalších blízkých osob. Byly to individuální osudy, ale pochopitelně odrážely dobové společenské a kulturní vzorce středostavovské, konkrétně pražské rodiny. Autorka konfrontuje, resp. spíše zasazuje prožitky, postoje i rozhodnutí Sofie Podlipské do rámců, které poskytují současné, zejména zahraniční, koncepty výzkumu dějin žen či dějin genderu. To je pozitivní, ale

v lecčems i limitující faktor. Pozitivní v tom, že ukazuje, v čem všem prostředí české společnosti korespondovalo ve svých základních rysech s tehdejší západoevropskou situací, Limitujícím proto, že zatím nevyužilo komparaci s výsledky dosavadních výzkumů české historiografie, např. s průběžně vydávanými deníky a zápisky Marie Červinkové-Riegrové, ale i dalších žen, které na rozdíl od Marie Červinkové Riegrové prožívaly mateřství, jeho radosti, ale i tragické stránky (např. Tereza Nováková). Takovou komparaci by bylo velmi náročné nabídnout už zde – a přece by to bylo obohacující a výmluvnější průhled do měšťanského prostředí české společnosti 19. století než „pouze“ srovnání se závěry zahraničních, zejména anglosaských prací.

Autorka opravdu obsáhla velké množství teoretické literatury i děl, vztahujících se k životu a dílu Sofie Podlipské. To, že zde upozorním na následující opomenuté tituly, ale přesto není nepodstatné, mohou být totiž využity pro budoucí publikaci této disertační práce. Přátelství (i roztržku) sester Rottových s Boženou Němcovou inspirativně analyzovala Jaroslava Janáčková. (*Velké přátelství na zlomu dob – Božena Němcová a sestry Rottovy*, in: Jaroslava Janáčková, Božena Němcová. Příběhy-situace-obrazy, Praha 2007, s. 53-80). Z dopisů vydaných kolektivem vedeným právě Jaroslavou Janáčkovou a Robertem Adamem v letech 2003-2007) by bylo možné vytěžit ještě mnohem víc postřehů o názorech obou sester okouzlených, formovaných i konfrontovaných s Boženou Němcovou, tehdy mladou matkou a spisovatelkou.

Analýza vztahu Eustacha Rotta ke svým dětem mi evokovala dochované korespondenční svědectví Josefa Němce z doby jeho nepřítomnosti v rodině či v době jeho vdovství. Rott nebyl jistě sám, kdo svou roli naplňoval zodpovědně. Známe výzkumy Jiřího Kořalky o Františku Palackém, které budou také cenné pro budoucí komparaci. Mnohé další prameny čekají teprve na své budoucí zpřístupnění a jistě se jich ještě mnohem více nedochovalo. A i proto mnohdy vznikly - pomineme-li dobové požadavky při zobrazování role muže ve společnosti i v rodině – jen na veřejnou činnost zplošťující portréty „našich výtečníků“. Korespondence lékaře Václava Staňka s manželkou, ale i Karla Havlíčka (zpracovaná v tomto aspektu Milenou Lenderovou v životopise Zdeňky Havlíčkové), ale jistě i mnoha dalších přesvědčuje také o prožívaném otcovství. Osobnost Josefa Podlipského zpracováváný portrét jeho manželky pochopitelně jen „rámuje“, ale přesto by bylo jistě užitečné přihlédnout k práci, kterou mu věnovala Ludmila Hlaváčková.

Práce Jitky Kohoutové je psána čtivě, gramatických chyb či stylistických nepřesností je tam jen minimum (nesouhlasím ovšem s nepřechylováním ženských jmen, pokud jsou

včleňována do textu, mužská jména jsou přece v textu běžně skloňována, a tak v toku výkladu nepůsobí nijak rušivě, na rozdíl od těch ženských neskleňovaných).

Odpovědi na některé otázky, které se pro průběh obhajoby nabízejí, možná nebude možné zodpovědět pro nedostatek relevantních pramenů, ale přesto:

Je možné přiblížit vztah Sofie Podlipské k její snaze Marii, když byla taková pozornost věnována (pochopitelně) manželství dcery Ludmily s Jaroslavem Vrchlickým?

Jsou nějaká konkrétní svědectví o vztahu Sofie Podlipské k stárnoucí, již ovdovělé, matce (kromě zmíněné obavy, že by mohla děti „rozmazlovat“)?

Předkládaná práce není – to si autorka sama uvědomuje – komplexní biografii Sofie Podlipské, ale portrétem „ženy v síti rodinných a genderových vztahů“ (s vědomím, že egodokumenty jsou velmi subjektivním pramenem). S ohledem na již existující literaturu zaměřenou na jiné aspekty života a díla Sofie Podlipské, které autorka zná, je možné výsledek její práce ocenit. Prohloubila dosavadní poznání, nabídla přehled odborných metodologických přístupů ze zahraničí a otevřela cestu k dalšímu studiu a možným komparacím v rámci české historiografie. Svou práci doplnila také dobře zvolenou obrazovou přílohou.

Práci Jitky Kohoutové pro její nesporné kvality **doporučuji k obhajobě.**

V Praze 7. ledna 2022

Doc. PhDr. Magdaléna Pokorná, CSc.